

Міністерство освіти і науки України
Сумський національний аграрний університет
Юридичний факультет
Кафедра Адміністративного та інформаційного права

Робоча програма (силабус) освітнього компонента
Пенсійне забезпечення в Україні та зарубіжних країнах
(обов'язковий)

Спеціальність	П10 Соціальна робота та консультування
Освітня програма	Соціальне забезпечення
Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

Суми 2026

Розробник:

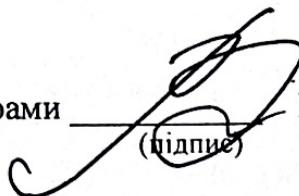

(підпис)

І.О.Кравченко, д.ю.н., професор, професор кафедри
адміністративного та інформаційного права
(прізвище, ініціали) (вчений ступінь та звання, посада)

Розглянуто, схвалено та затверджено на засіданні кафедри <u>Адміністративного та інформаційного права</u> (назва кафедри)	протокол від 11 червня 2026 р. №16	
	Завідувач кафедри	 (підпис) І.В. Арістова (прізвище, ініціали)

Погоджено:

Гарант освітньої програми

(підпис)

Наталія ВОЛЧЕНКО
(ПІБ)

Декан факультету, де реалізується освітня програма

(підпис)

Марина КУЗНЕЦОВА
(ПІБ)

Рецензія на робочу програму(додається) надана:

(ПІБ) Ткаченко В.В.

(ПІБ) Волченко Н.В.

Методист відділу якості освіти,
ліцензування та акредитації

(підпис)

Надія Баранів
(ПІБ)

Зареєстровано в електронній базі: дата: 17.06. 2026 р.

Інформація про перегляд робочої програми (силабусу):

Навчальний рік, в якому вносяться зміни	Номер додатку до робочої програми з описом змін	Зміни розглянуто і схвалено		
		Дата та номер протоколу засідання кафедри	Завідувач кафедри	Гарант освітньої програми

1. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ОСВІТНІЙ КОМПОНЕНТ

1.	Назва ОК	Пенсійне забезпечення в Україні та зарубіжних країнах			
2.	Факультет/кафедра	Юридичний факультет / Кафедра Адміністративного та інформаційного права			
3.	Статус ОК	Обов'язковий			
4.	Програма/Спеціальність (програми), складовою яких є ОК для (заповнюється для обов'язкових ОК)	ІІО Соціальна робота та консультування			
5.	ОК може бути запропонований для (заповнюється для вибіркових ОК)				
6.	Семестр та тривалість вивчення	Дисципліна викладається студентам денної форми навчання протягом 1 навчального семестру в V семестрі та студентам заочної форми навчання протягом 1 навчального семестру в VII семестрі			
7.	Кількість кредитів ЄКТС	5 кредитів (150 годин) / 5 кредитів (150 годин)			
8.	Загальний обсяг годин та їх розподіл	Контактна робота(заняття)			Самостійна робота
		Лекційні	Практичні /семінарські	Лабораторні	
	V семестр / VII семестр	30 / 6	30 / 6	-	90 / 138
9.	Мова навчання	українська			
10.	Викладач/Координатор освітнього компонента	Іван КРАВЧЕНКО, д.ю.н., професор, професор кафедри адміністративного та інформаційного права			
10.1	Контактна інформація	кабінет - 123г, ел. пошта - i.kravchenko@snau.edu.ua , консультації – щовівторка, з 13:00 год. до 14:00 год.			
11.	Загальний опис освітнього компонента	Пенсійне забезпечення в Україні та зарубіжних країнах ознайомлює студентів із: • правовими засадами в Україні: загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, спеціальні пенсії, індексация, мінімальні гарантії; роллю ПФУ та регулятора НПФ; • питаннями фінансової та демографічної стійкості; • недержавним пенсійним забезпеченням; • міжнародними моделями й реформами (Німеччина, Польща, США тощо) та уроками для України;			

		• адмініструванням і цифровізацією: персоніфікований облік, реєстри, портативність прав, прозорість; • соціальною справедливістю: гендерний розрив у пенсіях, нерівність, стимули до пізнішого виходу на пенсію;
12.	Мета освітнього компонента	Сформувати цілісне розуміння моделей пенсійних систем, їх правових та фінансових засад, інституційної архітектури і практик реформ; навчити аналізувати стійкість, адекватність і справедливість пенсій у порівняльній перспективі (Україна — світ).
13.	Передумови вивчення ОК, зв'язок з іншими освітніми компонентами ОП	1. Освітній компонент базується на вивченні таких дисциплін як: Економічні основи соціального забезпечення, Конституційне право України та місцеве самоврядування. 2. Освітній компонент є основою для: Фінансово-правові засади соціального забезпечення, Соціальний вимір сталого розвитку, Менеджмент соціального забезпечення, Система соціального забезпечення та страхування України, Право соціального забезпечення: європейські стандарти та законодавство України.
14.	Політика академічної доброчесності	Політика академічної доброчесності під час викладання курсу «Пенсійне забезпечення в Україні та зарубіжних країнах» послуговується принципам, визначеним Законом України «Про освіту», Кодексу академічної доброчесності Сумського НАУ, іншим локальним актам (повний перелік нормативних документів розміщений на сайті університету https://snau.edu.ua/viddil-zabezpechennya-yakosti-osviti/zabezpechennya-yakosti-osviti/akademichna-dobrochesnist/). Оволодіння здобувачами знань з курсу має відбуватись із дотриманням норм законодавства про авторське право і суміжні права; містити посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; містити достовірну інформацію про результати власної наукової діяльності, використані методики досліджень. Недопустимим під час навчання (згідно ст. ч. 4 ст. 42 Закону України «Про вищу освіту»), є використання здобувачами: <i>академічного плагіату</i> - оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства; <i>самоплагіату</i> - оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів; <i>фабрикації</i> - вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях; <i>фальсифікації</i> - свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень; <i>списування</i> - виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання; <i>обману</i> - надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування; <i>хабарництва</i> - надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;

		<i>вплив у будь-якій формі</i> (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання. За порушення академічної доброчесності здобувачі можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності, як: повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); повторне проходження освітнього курсу; відрахування із закладу освіти; позбавлення академічної стипендії; позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання.
15.	Ключові слова	Пенсійна система, накопичувальна система, трирівнева модель пенсій, загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, пенсійна реформа, пенсійний вік, страховий стаж, єдиний соціальний внесок (ЄСВ), персоніфікований облік, Пенсійний фонд України (ПФУ), індексація, мінімальні гарантії, фінансова стійкість, демографічне старіння, коефіцієнт демографічного навантаження, тіньова/неформальна зайнятість, прозорість, цифровізація, портативність пенсійних прав, соціальна справедливість, міжнародний досвід.

2. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ЗА ОСВІТНІМ КОМПОНЕНТОМ ТА ЇХ ЗВ'ЯЗОК З ПРОГРАМНИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ НАВЧАННЯ

Результати навчання за ОК: Після вивчення освітнього компонента студент очікувано буде здатен...»	Програмні результати навчання, на досягнення яких спрямований ОК (зазначити номер згідно з нумерацією, наведеною в ОП) ¹										Як оцінюється РНД
	ПРН 4	ПРН 5	ПРН 7	ПРН 8	ПРН 9	ПРН 10	ПРН 13	ПРН 15	ПРН 16	ПРН 18	
ДРН 1. Знати теоретичні основи та пояснити принципи трирівневої моделі пенсій		x				x	x		x	x	Проведення модульного контролю
ДРН 2. Описати правову базу України: солідарна система, спеціальні пенсії, індексація, недержавне пенсійне забезпечення, роль ПФУ та регулятора НПФ.	x		x		x	x		x	x		Практична робота 1.1.. Практична робота 1.3. Визначення Тематична дискусія
ДРН 3. аналізувати принципи і структуру організації та діяльності ПФУ, аналізувати державно-управлінські відносини, правильно орієнтуватися в основних положеннях правових норм, що регулюють державно-управлінські відносини;	x	x	x	x			x	x	x	x	Практична робота 1.4. Практична робота 1.3. Практична робота 1.1. Тематична дискусія, аналіз конкретних ситуацій (Case-study)
ДРН 4. Аргументовано комунікувати політичні компроміси між адекватністю, стійкістю і стимулюючою функцією системи		x		x	x	x	x	x		x	Практична робота 1.2. Практична робота 1.4. Практична робота 1.5. Тематична дискусія, аналіз конкретних ситуацій (Case-study)

3. ЗМІСТ ОСВІТНЬОГО КОМОПОНЕНТА (ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ)

Тема. Перелік питань, що будуть розглянуті в межах теми	Розподіл в межах загального бюджету часу		Рекомендована література ²		
	Аудиторна робота	Самостійна робота			
Осінній семестр					
	Лк	П.з / семін. з	Лаб. з.		
Тема 1: Теоретичні засади пенсійного забезпечення в Україні. 1. Цілі, принципи та моделі пенсійних систем. 2. Правова й інституційна архітектура пенсійного забезпечення в Україні. 3. Розподільчі й накопичувальні підходи, актуарні засади та індикатори ефективності. 4. Виклики та напрями реформ.	4/2	2/2		16	
Тема 2: Нормативно-правова база та інституції системи пенсійного забезпечення в Україні. 1. Система джерел права, що регулюють пенсійне забезпечення. 2. Інституційна архітектура: повноваження органів влади та учасників ринку. 3. Ключові процедури: облік внесків, призначення, індексація, виплата, нагляд. 4. Зв'язок із міжнародними стандартами та поточними напрямками реформ.	4/2	4/2		16	
Тема 3: Солідарна система пенсійного забезпечення в Україні. 1. Принципи, фінансову логіку та правові засади солідарної пенсійної системи. 2. Ключові процеси: облік стажу та заробітку, формулу розрахунку, індексацію, перерахунки, виплату. 3. Ролі основних інституцій і даних реєстрів. 4. Виклики стійкості: демографія, ринок праці, тінізація, воєнні ризики.	2	4		14	
Тема 4: Накопичувальний рівень пенсійного забезпечення в Україні. 1. Архітектура, фінансова логіка та правові засади накопичувальних пенсій. 2. Різниця між обов'язковим накопичувальним рівнем (II) та добровільним недержавним (III). 3. Внески, інвестування, облік, витрати, виплати, оподаткування. 4. Ролі інституцій, механізми захисту учасника й ключові ризики.	4	2		14	
Тема 5: Добровільні пенсійні заощадження. 1. Архітектура, інструменти та правила добровільних пенсійних заощаджень (III рівень і суміжні продукти).	2	4		14	

2. Порівняння продуктів, оцінювання комісії, ризику, податкові стимули та очікувані виплати.					
3. Розрахунок накопичень і побудова індивідуальної стратегії.					
Тема 6: Адміністрування і цифровізація пенсійного забезпечення в Україні. 1. Повний цикл адміністрації пенсій: облік, призначення, перерахунок, виплата, контроль. 2. Адміністративна архітектура пенсійної системи України (I, II, III рівні) та ролі інституцій. 3. Ключові цифрові сервіси, реєстри, інтеграції й стандарти інтероперабельності. 4. Цифрові сервіси ПФУ. Вимоги до захисту даних, доступності та безперервності виплат.	4/2	4/2		16	
Тема 7: Демографія та розрахунки щодо пенсійного забезпечення в Україні. 1. Вплив демографічних процесів на фінансову стійкість пенсійної системи. 2. Інструментарій базових розрахунків: коефіцієнт заміщення, навантаження, бюджетне рівняння, індивідуальна формула пенсії, актуарні оцінки. 3. Побудова простих сценаріїв та чутливості (народжуваність, смертність, міграція, зайнятість, інфляція/зарплати).	4	2		16	
Тема 8: Міжнародні моделі пенсійного забезпечення. 1. Цілісна картина світових моделей пенсій: структури, інструменти, компроміси. 2. Розподіл ризиків між поколіннями та інституціями (DB/DC/NDC/CDC). 3. Компаративна рамка оцінки: адекватність, стійкість, охоплення, ефективність.	2	4		16	
Тема 9: Напрями реформ пенсійного забезпечення для України. 1. Цілісна картина можливих траєкторій реформ пенсійної системи України: параметричні та системні зміни, їхні компроміси. 2. Поєднання адекватності виплат із фінансовою стійкістю в умовах війни, демографічного старіння та міграції. 3. Інструменти аналізу: оцінка PAYG, NDC, DC, впливів на бюджет, ринок праці та капіталу.	4	4		16	
Всього за осінній семестр	30/6	30/6		90/138	
Всього за рік	30/6	30/6		90/138	

4. МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ТА НАВЧАННЯ

ДРН	Методи викладання (робота, що буде проведена викладачем <u>під час аудиторних занять, консультацій</u>)	Кількість годин	Методи навчання (які види навчальної діяльності має виконати <u>студент</u> <u>самостійно</u>)	Кількість годин
ДРН 1. Знати теоретичні основи та пояснити принципи трирівневої моделі пенсій	- проведення лекційних та практичних занять мультимедійними презентаціями до кожної з тем	20	- опрацювання незнайомих (нових) термінів та складання власного термінологічного словника; - додаткове опрацювання лекційного матеріалу	22
ДРН 2. Описати правову базу України: солідарна система, спеціальні пенсії, індексація, недержавне пенсійне забезпечення, роль ПФУ та регулятора НПФ.	- вивчення правових норм, судових рішень, актів суб'єктів владних повноважень, їх аналіз та систематизація	20	- Додаткове опрацювання лекційного матеріалу; - підготовка до захисту практичних робіт; - проходження тренувального тестування за кожною з тем; - аналіз проведеної роботи під час виконання практичних завдань та написання грунтовних висновків до роботи.	23
ДРН 3. аналізувати принципи і структуру організації та діяльності ПФУ, аналізувати державно- управлінські відносини, правильно орієнтуватися в основних положеннях правових норм, що регулюють державно- управлінські відносини;	- ознайомлення студентів з практичними аспектами діяльності суб'єктів владних повноважень; - ознайомлення студентів з особливостями взаємодії суб'єктів владних повноважень як між собою, так і з фізичними та юридичними особами.	20	- Додаткове опрацювання лекційного матеріалу; - підготовка до захисту практичних робіт; - проходження тренувального тестування за кожною з тем; - аналіз проведеної роботи під час виконання практичних завдань та написання грунтовних висновків до роботи	23
ДРН 4. Аргументовано комунікувати	- ознайомлення студентів з нормативною базою;	20	- Додаткове опрацювання лекційного матеріалу;	22

політичні компроміси між адекватністю, стійкістю і стимулюючою функцією системи	- використання практичного досвіду для створення у студентів практичних навичок;		- підготовка до захисту практичних робіт; - проходження тренувального тестування за кожною з тем; - аналіз проведеної роботи під час виконання практичних завдань та написання ґрунтовних висновків до роботи	
Всього годин		60		90

5. ОЦІНЮВАННЯ ЗА ОСВІТНІМ КОМПОНЕНТОМ

5.1. Сумативне оцінювання

5.1.1. Для оцінювання очікуваних результатів навчання передбачено

№	Методи сумативного оцінювання	Бали / Вага у загальній оцінці	Дата складання
Осінній семестр			
1.	Письмові контрольні роботи	7 балів/7%	Відповідно до графіку навчального процесу
2.	Тестування	7 балів/7%	Відповідно до графіку навчального процесу
3.	Усне опитування, дискусії	7 балів/7%	Відповідно до графіку навчального процесу
4.	Модульний контроль (тест множинного вибору)	14 балів /14%	Відповідно до графіку навчального процесу
5.	Письмові контрольні роботи	7 балів/7%	Відповідно до графіку навчального процесу
6.	Усне опитування, дискусії	7 балів/7%	Відповідно до графіку навчального процесу
7.	Тестування	7 балів/7%	Відповідно до графіку навчального процесу
8.	Модульний контроль (тест множинного вибору)	14 балів /14%	Відповідно до графіку навчального процесу
9.	Іспит	30 балів /30%	Відповідно до графіку навчального процесу

5.1.2. Критерії оцінювання

Компонент ³	Незадовільно	Задовільно	Добре	Відмінно ⁴
Осінній семестр				
Письмові контрольні роботи	<i>0-2 балів</i>	<i>3-4 бали</i>	<i>5-6 бали</i>	<i>7 балів</i>
	Робота не виконана або виконана не вірно.	Виконані не всі завдання, студент не достатньо орієнтується матеріалі.	Завдання виконані з незначними помилками, студент достатньо орієнтується матеріалі.	Всі завдання контрольної роботи виконано. Студент добре орієнтується матеріалі.
Усне опитування, дискусії	<i>0-2 балів</i>	<i>3-4 бали</i>	<i>5-6 бали</i>	<i>7 балів</i>
	Вимоги щодо завдання не виконано.	Більшість вимог виконано, але окремі складові відсутні, відсутній аналіз. Студент не достатньо орієнтується матеріалі.	Виконано усі вимоги з незначними помилками. Студент достатньо орієнтується матеріалі.	Виконано усі вимоги завдання. Продемонстровано креативність, вдумливість, запропоновано власне вирішення проблеми. Студент добре орієнтується матеріалі.
Тестування	<i>0-2 балів</i>	<i>3-4 бали</i>	<i>5-6 бали</i>	<i>7 балів</i>
	Залежить від кількості вірних відповідей на тест. Студент недостатньо орієнтується в матеріалі навчального курсу, категоріальний апарат не засвоєний	Залежить від кількості вірних відповідей на тест. Студент недостатньо орієнтується в теоретичному матеріалі, поверхневе знання термінології та нормативної бази.	Залежить від кількості вірних відповідей на тест. Студент достатньо орієнтується теоретичному матеріалі, впевнене володіння поняттями, наявність незначного обсягу помилок.	Залежить від кількості вірних відповідей на тест. Студент гарно орієнтується в теоретичному матеріалі. Вільне оперування категоріями, здатність розв'язувати комплексні тестові задачі.
Модульний контроль 1 (тест множинного вибору)	<i>0-5 балів</i>	<i>6-8 балів</i>	<i>9-11 балів</i>	<i>12-14 балів</i>
	Залежить від кількості вірних відповідей на тест. Студент недостатньо орієнтується в матеріалі навчального	Залежить від кількості вірних відповідей на тест. Студент недостатньо орієнтується в теоретичному матеріалі,	Залежить від кількості вірних відповідей на тест. Студент достатньо орієнтується теоретичному матеріалі, впевнене володіння	Залежить від кількості вірних відповідей на тест. Студент гарно орієнтується в теоретичному матеріалі. Вільне оперування

³ Зазначити компонент сумативного оцінювання

⁴ Зазначити розподіл балів та критерії, що зумовлюють рівень оцінки

	курсу, категоріальний апарат не засвоєний	поверхнєве знання термінології та нормативної бази.	поняттями, наявність незначного обсягу помилки.	категоріями, здатність розв'язувати комплексні тестові задачі.
Письмові контрольні роботи	<i>0-2 балів</i>	<i>3-4 бали</i>	<i>5-6 бали</i>	<i>7 балів</i>
	Робота не виконана або виконана не вірно.	Виконані не всі завдання, студент не достатньо орієнтується матеріалі.	Завдання виконані з незначними помилками, студент достатньо орієнтується матеріалі.	Всі завдання контрольної роботи виконано. Студент добре орієнтується матеріалі.
Усне опитування, дискусії	<i>0-2 балів</i>	<i>3-4 бали</i>	<i>5-6 бали</i>	<i>7 балів</i>
	Вимоги щодо завдання не виконано.	Більшість вимог виконано, але окремі складові відсутні, відсутній аналіз. Студент не достатньо орієнтується матеріалі.	Виконано усі вимоги з незначними помилками. Студент достатньо орієнтується матеріалі.	Виконано усі вимоги завдання. Продемонстровано креативність, вдумливість, запропоновано власне вирішення проблеми. Студент добре орієнтується матеріалі.
Тестування	<i>0-2 балів</i>	<i>3-4 бали</i>	<i>5-6 бали</i>	<i>7 балів</i>
	Залежить від кількості вірних відповідей на тест. Студент недостатньо орієнтується в матеріалі навчального курсу, категоріальний апарат не засвоєний	Залежить від кількості вірних відповідей на тест. Студент недостатньо орієнтується в теоретичному матеріалі, поверхнєве знання термінології та нормативної бази.	Залежить від кількості вірних відповідей на тест. Студент достатньо орієнтується теоретичному матеріалі, впевнене володіння поняттями, наявність незначного обсягу помилки.	Залежить від кількості вірних відповідей на тест. Студент гарно орієнтується в теоретичному матеріалі. Вільне оперування категоріями, здатність розв'язувати комплексні тестові задачі.
Модульний контроль 2 (тест множинного вибору)	<i>0-5 балів</i>	<i>6-8 балів</i>	<i>9-11 балів</i>	<i>12-14 балів</i>
	Залежить від кількості вірних відповідей на тест. Студент недостатньо орієнтується в матеріалі навчального курсу, категоріальний	Залежить від кількості вірних відповідей на тест. Студент недостатньо орієнтується в теоретичному матеріалі, поверхнєве знання	Залежить від кількості вірних відповідей на тест. Студент достатньо орієнтується теоретичному матеріалі, впевнене володіння поняттями, наявність	Залежить від кількості вірних відповідей на тест. Студент гарно орієнтується в теоретичному матеріалі. Вільне оперування категоріями, здатність розв'язувати

	апарат не засвоєний	термінології та нормативної бази.	незначного обсягу помилок.	комплексні тестові задачі.
Іспит	<i>0-7 балів</i>	<i>8-16 балів</i>	<i>17-26 балів</i>	<i>27-30 балів</i>
	Залежить від кількості вірних відповідей на тест. Студент недостатньо орієнтується в матеріалі навчального курсу, категоріальний апарат не засвоєний	Залежить від кількості вірних відповідей на тест. Студент недостатньо орієнтується в теоретичному матеріалі, поверхневе знання термінології та нормативної бази.	Залежить від кількості вірних відповідей на тест. Студент достатньо орієнтується в теоретичному матеріалі, впевнене володіння поняттями, наявність незначного обсягу помилок.	Залежить від кількості вірних відповідей на тест. Студент гарно орієнтується в теоретичному матеріалі. Вільне оперування категоріями, здатність розв'язувати комплексні тестові задачі.

5.2.Формативне оцінювання:

№	Елементи формативного оцінювання	Дата
1	Усне опитування після вивчення кожної теми	Після завершення вивчення теми
2	Проходження тестування з модульного контролю зі зворотнім зв'язком з викладачем	Відповідно до графіку навчального процесу
3	Проходження тестування після закінчення вивчення кожної теми для самостійного контролю знань та підготовки до складання іспиту	Відповідно до графіку навчального процесу
4	Захист практичних робіт	Відповідно до графіку навчального процесу
5	Усний зворотний зв'язок від викладача під час роботи над практичними роботами протягом занять	На протязі всього семестру

6. НАВЧАЛЬНІ РЕСУРСИ (ЛІТЕРАТУРА)

6.1 Основні джерела

1. Закон України «Про Кабінет Міністрів України» від 7 жовтня 2010 р. № 2591-VI . Відомості Верховної Ради України. .2011. № 9. Ст. 58. URL:
2. Конституція України, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>
4. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV (із змін.) URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/586-14>
5. Про державну службу: Закон України // Відомості Верховної Ради України. Редакція від 16.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
6. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 07.06.2001 р. № 2493-III. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2493-14>
7. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17.03.2011 р. № 3166-VI URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>
9. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
10. Кодекс адміністративного судочинства України // Відомості Верховної Ради України. – 2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
11. Про звернення громадян: Закон України // Відомості Верховної Ради України. - 1996. URL:
- Закон України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" від 09.07.2003 № 1058-IV (в редакції 01.01.2024)
12. Закон України "Про недержавне пенсійне забезпечення" від 09.07.2003 № 1057-IV (в редакції 01.01.2024)
13. Закон України "Про пенсійне забезпечення" від 05.11.1991 № 1788-XII (в редакції 01.01.2024)
14. Постанова КМУ "Про затвердження Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій" від 25.12.2009 № 1396
15. Постанова КМУ "Про прожитковий мінімум" (діючі редакції)
16. Розпорядження КМУ "Про схвалення Стратегії розвитку пенсійної системи" від 18.12.2017 № 990-р
17. Указ Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 9 грудня 2010 року №1085/2010 [Електронний ресурс] – Режим доступу до матеріалу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010>

6.2 Підручники, посібники, додаткова література

1. Левчук Н.М. Гендерна нерівність у пенсійному забезпеченні України: аналіз та шляхи подолання. - К.: ІДСД НАН України, 2021. - 156 с.
2. Соціальне забезпечення в Україні : навч. посіб. / за ред. О. М. Палій. Київ : Центр учбової літератури, 2023. 412 с.
3. Право соціального забезпечення України : навч. посіб. / О. Є. Мачульська, Н. Б. Болотіна та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2022. 496 с.
4. Соціальний захист населення та пенсійне забезпечення : навч. посіб. / Л. В. Тупчій, В. В. Карпенко. Київ : Кондор, 2021. 328 с.
5. Соціальна політика та соціальне забезпечення : навчальний посібник / за ред. В. І. Куценко. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2023. 354 с.
6. Соціальне страхування : навч. посіб. / Н. В. Приказюк, О. М. Лобова. Київ : Ліра-К, 2022. 302 с.

7. Пенсійні системи країн світу : навч. посіб. / С. І. Юрій, Т. В. Кізима. Тернопіль : Економічна думка, 2021. 286 с.
8. Соціальна безпека та соціальне забезпечення : навчальний посібник / О. П. Кириленко та ін. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. 295 с.
9. Надієнко О. І. Пенсійне забезпечення в Україні: організаційно-правові засади державного регулювання : монографія. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2020. 356 с.
10. Лазор О. Я., Юник І. Г. Державне управління у сфері пенсійного забезпечення в Україні: правові та організаційні аспекти : монографія. Київ : Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління, 2023. 214 с.
11. Пенсійна система України в умовах реформування : монографія / за ред. М. І. Карліна. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 328 с.
12. Соціальне забезпечення в умовах трансформації держави : монографія / за ред. С. М. Синчук. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2022. 412 с.
13. Реформування систем соціального забезпечення в країнах ЄС : монографія / за ред. Т. А. Заяць. Київ : НАН України, 2021. 380 с.
14. Пенсійний фонд України. Звіт про роботу Пенсійного фонду України у 2023 році. Київ : Пенсійний фонд України, 2024.
15. Пенсійний фонд України. Звіт про роботу Пенсійного фонду України у 2022 році. Київ : Пенсійний фонд України, 2023.
16. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Річний звіт НКЦПФР за 2023 рік. Київ : НКЦПФР, 2024.
17. Кабінет Міністрів України. Національна стратегія доходів до 2030 року. Київ : Кабінет Міністрів України, 2023.
18. Кабінет Міністрів України. Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 року. Київ : Кабінет Міністрів України, 2024.
19. Klietsova, N., Batsenko, L., Klietsov, A., Halenin, R., Kravchenko, V., Dorozhko E., Ksenofontova, M. International experience of HR recruitment and selection under conditions of the digital environment, war and sustainable development: social and corporate responsibility of employers for the nontransparent hiring process. Human Resource Development International. 2024
20. Кравченко І.О., Органи місцевого самоврядування як суб'єкти забезпечення реалізації цілей сталого розвитку в громадах. Академічні візії. 2023. № 20. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8022949>
21. Кравченко І.О., Горбачова К.М., Соціальна спрямованість принципу свободи праці в сучасних умовах розвитку держави та суспільства. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. 2023. № 2. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8019729>
22. Кравченко І.О., Роговенко О.В., Щодо забезпечення сталого розвитку місцевого самоврядування: баланс аспектів. Scientific notes of Lviv University of Business and Law. 2023. № 37. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8019729>
23. І.О. Кравченко. Роговенко О.В. Контроль - як правовий інструмент у боротьбі з корупцією в умовах сталого розвитку громад. «Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління». № 4 (28). 2023. С. 505-511
24. Кравченко І.О., Чернадчук Т.О. Організаційно-правові засади впровадження цифрових адміністративних послуг як напрям вдосконалення публічного управління. *Юридичний науковий електронний журнал*. №3, 2025 рік.
25. Кравченко І.О., Ткаченко В.В. Правовий статус органів місцевого самоврядування як суб'єктів публічного управління (адміністрування). *Академічні візії*. 2025 рік.

26. Кравченко І.О., Ткаченко В.В., Правовий статус органів місцевого самоврядування як суб'єктів публічного управління (адміністрування). Академічні візії № 41. DOI:<https://doi.org/10.5281/zenodo.15267692>

27. Кравченко І.О., Чернадчук Т.О., Організаційно-правові засади впровадження цифрових адміністративних послуг як напрям вдосконалення публічного управління. Юридичний науковий електронний журнал. №3. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-3/67>.

28. Кравченко І.О., Ткаченко В.В., Інтеграція України у європейський цифровий простір: правовий та технологічний аспект. Юридичний бюлетень. №36 за 2025. DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2025.36>

6.3 Методичне забезпечення

1. Конспект лекцій з дисципліни “Пенсійне забезпечення в Україні та зарубіжних країнах” для здобувачів 3 курсу освітньої програми «Соціальне забезпечення» денної та заочної форми здобуття вищої освіти ступеня «Бакалавр»/ укл.: І. О. Кравченко. – Суми, 2026. 91 с.

2. Методичні рекомендації щодо підготовки до практичних занять з дисципліни “Пенсійне забезпечення в Україні та зарубіжних країнах” для здобувачів 3 курсу освітньої програми «Соціальне забезпечення» денної та заочної форми здобуття вищої освіти ступеня «Бакалавр»/ укл.: І. О. Кравченко. – Суми, 2026. 37 с.

3. Методичні вказівки щодо самостійного вивчення дисципліни “Пенсійне забезпечення в Україні та зарубіжних країнах” для здобувачів 3 курсу освітньої програми «Соціальне забезпечення» денної та заочної форми здобуття вищої освіти ступеня «Бакалавр»/ укл.: І. О. Кравченко. – Суми, 2026. 37 с.

6.4 Інші джерела

1. Верховна Рада України : офіційний веб-сайт/ - Режим доступу до електронних документів : <http://portal.rada.gov.ua/rada/control/uk/index//> .

2. Президент України : офіційне інтернет-представництво. - Режим доступу до електронних ресурсів : <http://www.president.gov.ua/>.

3. Пенсійний фонд України: <https://www.pfu.gov.ua/>.

4. Рахункова палата України : офіційний сайт. - Режим доступу до електронних ресурсів : <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/index>.

5. Національний банк України : офіційне інтернет-представництво. - Режим доступу до електронних ресурсів : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.

6. Урядовий портал : єдиний веб-портал виконавчої влади України. - Режим доступу до електронних ресурсів : <http://www.kmu.gov.ua/control/>.

7. Державна податкова служба України : офіційний сайт. - Режим доступу до електронних ресурсів : <http://sts.gov.ua/>

8. Державна служба статистики України. Статистична інформація. Соціальний захист населення: www.ukrstat.gov.ua

9. Міністерство соціальної політики України. Аналітичні матеріали: www.msp.gov.ua

6.5 Бібліотеки

1. Адреси Web- серверів національних і українських бібліотек - <http://nbuv.gov.ua/internet/libweb.html>

2. Адреси електронної пошти бібліотек України - <http://www.lucl.kiev.ua/win/adresf.html>

3. Бібліотека Верховної Ради України - <http://www.rada.kiev.ua>

4. Бібліотеки Дніпропетровського національного університету – <http://www/comci.dsr.lp.ua/DSU/libraries>

5. Бібліотека Сумського державного університету - <http://www.sumdu.edu.ua/pages/library/>

6. Державна бібліотека України для юнацтва - <http://www.ukrlibworld.kiev.uauni/>
7. Державна науково-технічна бібліотека України - <http://www.gntb.n-t.org>
8. Електронна бібліотека Київського національного університету імені Тараса Шевченка - <http://www.scilib.univ.kiev.ua>
9. Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І.Чижевського - <http://www.library.online.kr.ua>
10. Луганська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О.М.Горького - <http://www.library.lg.ua>
11. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника - <http://www.lsl.lviv.ua>
12. Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка - <http://www.lib-du.univ.kiev.ua>
13. Наукова бібліотека Національного університету Києво-Могилянська академія - <http://www.ukma.kiev.ua>
14. Наукова бібліотека Таврійського національного університету - <http://www.lib.crimea.edu>
15. Наукова бібліотека Тернопільського державного технічного університету імені Івана Пулюя - <http://www.tu.edu.te.ua/library/>
16. Науково-технічна бібліотека Національного технічного університету України. Київський політехнічний університет - <http://www.library.ntu-kpi.kiev.ua>
17. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua>
18. Національна парламентська бібліотека України - <http://www.nplu.kiev.ua>
19. Публічна бібліотека ім. Лесі Українки - <http://www.lucl.kiev.ua>
20. Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна - <http://www.univer.kharkov.ua>